

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
----------------	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Οπτική Εθνογραφία και Κοινωνική Ανθρωπολογία	17
2. Οπτική Εθνογραφία και Λαογραφία	27
3. Οπτικός Εγγραμματισμός και Εκπαίδευση	39
3.1. Οπτικός εγγραμματισμός στην εκπαίδευση	39
3.2. Μεθοδολογία σχεδίων διδασκαλίας Οπτικής Εθνογραφίας	45
3.3. Φωτογραφικές και οπτικοακουστικές πηγές Οπτικής Εθνογραφίας για αξιοποίηση στη διδακτική πράξη	52
3.4. Οι μαθητές και οι μαθήτριες ως οπτικοί εθνογράφοι	58

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΣΧΕΔΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Θεματική: Τελετουργίες και έθιμα	69
1. «Γαμήλιες τελετουργίες και έθιμα άλλοτε και τώρα, στην Ελλάδα και στον κόσμο»	73
1.1. Αντικείμενο του σχεδίου διδασκαλίας	73
1.2. Σκοπός και στόχοι του σχεδίου διδασκαλίας	76
1.3. Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα	78
1.4. Αξιολόγηση του σχεδίου διδασκαλίας	92
1.5. Βιβλιογραφία	92
1.6. Υλοποίηση του σχεδίου διδασκαλίας – αξιολόγηση	93
2. «Μεταμφιέσεις του Δωδεκαμήρου και της Αποκρίας στο χωριό και στην πόλη, στην Ελλάδα και στον κόσμο»	129
2.1. Αντικείμενο του σχεδίου διδασκαλίας	129

2.2.	Σκοπός και στόχοι του σχεδίου διδασκαλίας	132
2.3.	Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα	134
2.4.	Αξιολόγηση του σχεδίου διδασκαλίας	145
2.5.	Βιβλιογραφία	146
2.6.	Υλοποίηση του σχεδίου διδασκαλίας – αξιολόγηση	147
2.7.	Ημερολόγιο έρευνας της διδασκαλίας	147
2.8.	Περιγραφική στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων αξιολόγησης της υλοποίησης του σχεδίου διδασκαλίας	160
3.	«Κάλαντα του Δωδεκαημέρου στην Ελλάδα και στην Ευρώπη»	169
3.1.	Αντικείμενο του σχεδίου διδασκαλίας	169
3.2.	Σκοπός και στόχοι του σχεδίου διδασκαλίας	172
3.3.	Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα	173
3.4.	Αξιολόγηση του σχεδίου διδασκαλίας	184
4.	«Χαρταετοί στον ουρανό της Ελλάδας και του κόσμου, στο παρελθόν και στο παρόν»	185
4.1.	Αντικείμενο του σχεδίου διδασκαλίας	185
4.2.	Σκοπός και στόχοι του σχεδίου διδασκαλίας	187
4.3.	Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα	188
4.4.	Αξιολόγηση του σχεδίου διδασκαλίας	196
4.5.	Βιβλιογραφία	197
5.	«Γιορτάζοντας το Πάσχα στο παρελθόν και στο παρόν, στην Ελλάδα και στον κόσμο»	199
5.1.	Αντικείμενο του σχεδίου διδασκαλίας	199
5.2.	Σκοπός και στόχοι του σχεδίου διδασκαλίας	203
5.3.	Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα	205
5.4.	Αξιολόγηση του σχεδίου διδασκαλίας	223
5.5.	Βιβλιογραφία	223
6.	«Πανηγύρια, τοπικές γιορτές, φεστιβάλ στην Ελλάδα και στον κόσμο»	225
6.1.	Αντικείμενο του σχεδίου διδασκαλίας	225
6.2.	Σκοπός και στόχοι του σχεδίου διδασκαλίας	229
6.3.	Περιγραφή των δράσεων ανά διδακτική ώρα	230
6.4.	Βιβλιογραφία	246
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	249

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Διάγουμε ήδη τις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα και οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να διαχειριστούν και να αποκωδικοποιήσουν την πανταχού παρούσα υπεροχή της εικόνας στην καθημερινότητά τους εντός και εκτός σχολείου. Επομένως, είναι φυσικό να εγείρεται διαρκώς το αίτημα για την καθιέρωση προγραμμάτων οπτικού εγγραμματισμού, καθώς και για τη διαπολιτισμική προσέγγιση όψεων του λαϊκού πολιτισμού, με σκοπό τη συνειδητοποίηση της ιστορικής και κοινωνικής συγκρότησης των πολιτισμικών ταυτοτήτων των μαθητών/ριών της τυπικής εκπαίδευσης.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια θεωρητικά και μεθοδολογικά συγκροτημένη πρόταση εισαγωγής της Οπτικής Εθνογραφίας στην εκπαίδευση ως διδακτικής μεθόδου ανάλυσης των ποικίλων και πολυδιάστατων όψεων των λαϊκών πολιτισμών. Η θεωρητική συζήτηση του θέματος πλαισιώνεται από σχέδια διδασκαλίας για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, τα οποία αναλύουν τα έθιμα και τις τελετουργίες του παραδοσιακού και του σύγχρονου λαϊκού πολιτισμού μέσα από την κριτική ανάγνωση φωτογραφικών και οπτικοακουστικών τεκμηρίων με εθνογραφικό χαρακτήρα, είτε πρόκειται για προϊόντα επιτόπιας έρευνας είτε για οπτικοακουστικό υλικό με εθνογραφικές προδιαγραφές ή αναφορές. Η σύζευξη εικόνας και λόγου πραγματοποιείται στα συγκεκριμένα σχέδια διδασκαλίας, τα οποία αναφέρονται κυρίως σε τελετουργίες του κύκλου του χρόνου –αλλά και του κύκλου της ζωής– που λαμβάνουν χώρα στην Ελλάδα και στον κόσμο, στρέφοντας τη ματιά των μαθητών/ριών στους πολιτισμικούς μετασχηματισμούς και στις διαπολιτισμικές συνάφειές τους.

Το βιβλίο είναι προϊόν επέκτασης του ερευνητικού προγράμματος του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών με τίτλο «Οπτική Εθνογραφία και Εκπαίδευση: Συλλογή, μέθοδοι παραγωγής και διδακτική αξιοποίηση οπτικοακουστικών εθνογραφικών δεδομένων στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», που υλοποιήθηκε την περίοδο από τον Σεπτέμβριο 2016 έως τον Μάρτιο 2017. Η επιστημονική ομάδα αποτελούνταν από τους Ρέα Κακάμπουρα (επιστημονική υπεύθυνη), Θωμά Μπαμπάλη, Ορσαλία-Ελένη Κασσαβέτη και Έλλη Σαμαρτζή. Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε από τον Ειδικό Λογαριασμό Κονδυλίων Έρευνας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΚΕ 13291). Ευχαριστούμε θερμά τον κ. Θωμά Μπαμπάλη, καθηγητή «Ψυχοκοινωνιολογίας της σχολικής τάξης» του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών, για την παιδαγωγική υποστήριξή του στον σχεδιασμό και στην αξιολόγηση των δύο πρώτων σχεδίων διδασκαλίας του βιβλίου, και την κ. Έλλη Σαμαρτζή, υποψήφια διδάκτορα στις Επιστήμες της Αγωγής του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών, για τη συνδρομή της στην εφαρμογή και στην αξιολόγησή τους στο 9ο Δημοτικό Σχολείο Δάφνης.

Επίσης, ευχαριστούμε θερμά τις εκπαιδευτικούς κ. Ελισάβετ Σπυριδάκη και Αναστασία Τζουρντού για την άριστη συνεργασία στην υλοποίηση των διδακτικών σεναρίων με θέμα τις «Γαμήλιες τελετουργίες στην Ελλάδα και στον κόσμο, άλλοτε και τώρα» και τις «Μεταμφιέσεις του Δωδεκαμέρου και της Αποκριάς, στο χωριό και στην πόλη, στην Ελλάδα και στον κόσμο», τον Διευθυντή του 9ου Δημοτικού Σχολείου Δάφνης κ. Δημήτρη Μπαλαφούτη για τη θετική υποστήριξή του και, βέβαια, τους μαθητές και τις μαθήτριες για την ένθερμη ανταπόκριση και συμμετοχή τους.

Θερμές ευχαριστίες οφείλονται, για την πρόθυμη παραχώρηση των δικαιωμάτων δημοσίευσης φωτογραφιών από τα αρχεία τους, στο Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης και ιδιαίτερα στον Πρόεδρο του Δ.Σ. κ. Βασίλη Νιτσιάκο, καθηγητή Κοινωνικής Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, τον Προϊστάμενο Διεύθυνσης του Μουσείου κ. Ζήση Σκαμπάλη και την κ. Ελένη Μπίντση, στην Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Σαρακατσάνων και, ειδικά, στον ταμία της Ομοσπονδίας κ. Αθανάσιο Καρυώτη, στην κ. Ευανθία Καλαϊτζίδου και στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας.

Το βιβλίο αφιερώνεται στον Γεώργιο Αικατερινίδη, τον πρωτοπόρο Έλληνα ερευνητή που κατέγραψε φωτογραφικά και κινηματογραφικά, μέ-

σω των αποστολών του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, και ουσιαστικά διέσωσε οπτικοακουστικά τις τελευταίες στιγμές του παραδοσιακού πολιτισμού στην ελληνική επαρχία.

Τέλος, ευχόμαστε το βιβλίο να αποτελέσει οδηγό για εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίς να αποκλείονται, με τις ανάλογες προσαρμογές, και οι υπόλοιπες βαθμίδες της εκπαίδευσης από την προσχολική έως την τριτοβάθμια, προκειμένου να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν διδακτικά σενάρια Οπτικής Εθνογραφίας μέσα στη σχολική τάξη.

Αθήνα, 16/10/2017

Ρέα Κακάμπουρα & Ορσαλία-Ελένη Κασσαβέτη